5.2 Slovnica

5.2.1 Besedni red: vsebinski poudarek

Besedni red je v slovenščini deloma prosti, deloma pa zelo natančno določen oz. stalni. Obravnava stalnega besednega reda je povezana s štirimi temami:

a) zaporedjem besed v besedni zvezi, npr. *njihovo odlično nesteroidno protivnetno zdravilo* (ne pa **nesteroidno njihovo protivnetno odlično zdravilo*),

b) zaporedjem naslonk v naslonskem nizu, npr. *zdravilo, ki naj bi ga še letos* /.../ (ne pa **zdravilo, ki bi ga naj* /.../),

c) mestom naslonskega niza v stavku, npr. v trdilnem stavku *Včeraj se jih je nekaj že prijavilo* (ne pa **Se jih je včeraj nekaj že prijavilo*, ki velja za vprašalni stavek), in

č) členitvijo po aktualnosti.

V nadaljevanju si bomo ogledali le zadnjo temo.

Členitev po aktualnosti je pravilo postopnega razvijanja vsebine po načelu od znanega k neznanemu. To pomeni, da na začetku zapisane povedi stojijo besede oz. stavčni členi, s katerimi poimenujemo ali se navezujemo na že omenjene ali znane podatke; pomembni, novi podatki oz. to, kar želimo poudariti, pa pride na vrsto šele na koncu povedi ali vsaj bolj proti koncu.

Preverimo, kaj o tem pravi vaš jezikovni občutek. Naslednji dve povedi imata različen besedni red. Preberite ju in v mislih izoblikujte odgovor na vprašanje, v čem se posledično še razlikujeta.

> Anketiranci menijo, da so pri zagotavljanju varnosti najuspešnejši policisti.
>
> PROTI:
>
> Anketiranci menijo, da so policisti najuspešnejši pri zagotavljanju varnosti.

Vaša misel je bila pravilna, če ste prepoznali razliko v vsebinskem poudarku. V prvi povedi je poudarjeno to, da varnost najbolje zagotovijo policisti, ne pa npr. vojaki ali gasilci. V drugi povedi pa je poudarjeno to, da so policisti najboljši pri zagotavljanju varnosti, ne pa npr. pri zagotavljanju reda ali zagotavljanju blaginje.

Zgornja poved je bila hipoteza – in prav pri hipotezah je zelo pomembno, kaj napišemo na njihov konec. Namreč: če izhajamo iz prve povedi, bo raziskava vključevala še druge državne organe, ki nas varujejo in katerih delo bodo ocenjevali anketiranci, medtem ko bodo v drugem primeru v središču analize različne naloge policistov in mnenje anketirancev o tem, kaj policisti zagotavljajo najbolj uspešno (ter kaj manj uspešno). Prim. v tem smislu še:

Vzorčenje in analiza osnovnih fizikalnih in kemijskih parametrov vodotoka Mislinja bosta pokazala trend t. i. progresivnega onesnaženja.

PROTI:

Trend t. i. progresivnega onesnaženja vodotoka Mislinja bosta pokazala vzorčenje in analiza osnovnih fizikalnih in kemijskih parametrov.

Pri matrifokalnih enostarševskih družinah je večje tveganje, da padejo pod prag tveganja revščine v primerjavi z ostalimi oblikami družin.

PROTI:

V primerjavi z ostalimi oblikami družin je pri matrifokalnih enostarševskih družinah tveganje, da padejo pod prag tveganja revščine, večje.

Enako pozornost pri poudarku velja nameniti oblikovanju raziskovalnih vprašanj. Prim.:

Katere funkcionalnosti aplikacije najbolj pritegnejo bolnike?

PROTI:

Katere funkcionalnosti aplikacije bolnike najbolj pritegnejo?

Na kakšen način je bilo v informativnih oddajah Dnevnik prikazano dogajanje, povezano z begunskimi migracijami?

PROTI:

Na kakšen način je bilo dogajanje, povezano z begunskimi migracijami, prikazano v informativnih oddajah Dnevnik?

Seveda velja pravilo členitve po aktualnosti za vse povedi v našem besedilu, a hipoteze in raziskovalna vprašanja so v tem smislu še posebej izpostavljeni.

Torej še enkrat na novem primeru:

Davčna konkurenca zmanjšuje državne prihodke.
= **Napačno**, če je poudarek na *zmanjšuje*.
= **Pravilno**, če je poudarek na *državne prihodke* (ne pa npr. *investicije*).

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: V skladu s prvim, že rešenim primerom komentirajte naslednje hipoteze. Vzemite jih, kot da so že potrjene.

Pravna ureditev kriminalitete zoper vode je pomanjkljiva.

> Avtor/-ica je pri navedeni pravni ureditvi ugotovil/-a pomanjkljivosti, ne pa npr. njene neusklajenosti s pravnim redom EU.

a) Več kot polovica anketiranih še ni imela sestanka z zavarovalnim zastopnikom.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr.

_____

b) Večina brezžičnih omrežij na opazovanem območju je zaščitenih.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr.

_____

c) V letu 2016 je tudi v Sloveniji zaznati globalni trend rasti površin hmeljišč.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr.

_____

č) Z večanjem brezposelnosti prebivalstva se je število kriminalitete v Pomurju povečalo.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr.

_____

d) Rastni zaviralec pri proučevanih sortah vpliva na število cvetov.

Avtor_ica je ugotovil_a _____, ne pa npr.

_____

VAJA 2:

Ko hipoteze iztrgamo iz besedila, je večinoma težko soditi o ustreznosti njihovega besednega reda. A v nekaterih primerih lahko z veliko verjetnostjo vseeno ugotovimo, da bi ta moral biti drugačen. Taki sta naslednji. Popravite besedni red v njiju.

Poreklo vina ima pomembno vlogo pri potrošnikovi izbiri.

_____

Ni razlik v agresivnosti med osebami, ki se ukvarjajo z izbranimi borilnimi športi /.../, in kontrolno skupino.

_____